
Enkele tradisie-historiese perspektiewe op Psalm 83

D J Human

Universiteit van Pretoria

Abstract

Some tradition historical perspectives on Psalm 83

Psalm 83 forms a poetical unit and is the well constructed poem of an artist. It could be divided into two stanzas which contains a cry for help (2), lament (3-9) and several petitions (10-19). This work reflects different tradition historical allusions. The use of prophetic language is immanent, while the faces of the prophets Isaiah, Jeremiah and Ezekiel are elusively present. Two episodes from the history of the Judges (Judges 4-5; 7-8) are utilised to expose its independent function in this psalm. The occurrence of a well known Canaanite tradition is further obvious, while the question into the psalm's apocalyptic relationships is negatively assessed. Single motives like the upliftment of the head (3) and the shepherd/flock image (13) fulfil a definite function within the psalm's context. The poet clearly applied historical traditions, motives and images to express an independent function within its context.

- 1 שיר מזמור לאֶסָף:
- 2 אלהים אֱלֹהֵי־דָמִי־לְךָ אֱלֹהֵי־תַחֲרַשׁ וְאֱלֹהֵי־תִשְׁקֵט אֵל:
- 3 כִּי־הִנֵּחַ אֹיְבֶיךָ יִהְיִינָו וּמִשְׁנֵאִיךָ נִשְׂאוּ רֹאשׁ:
- 4 עַל־עַמֶּךָ יַעֲרִימוּ סוּד וַיִּתְּעֲצוּ עַל־צַוֹּנֶיךָ:
- 5 אָמְרוּ לִכּוּ וּנְבַחֲדֵם מִגּוֹי וְלֹא־יִזְכָּר שֵׁם־יִשְׂרָאֵל עוֹד:
- 6 כִּי נִוְעֲצוּ לֵב יַחֲרוּ עֲלֶיךָ בְרִית יִכְרְתוּ:
- 7 אֱהָלֵי אֲדוּם וַיִּשְׁמַעֲאֵלִים מוֹאָב וְהַגְּרִים:
- 8 גִּבְלֵי עַמּוֹן וְעַמְלֵק פִּלְשֶׁת עַם־יִשְׂבִי צוּר:
- 9 גַּם־אֲשׁוּר נִלְוָה עִמָּם הֵיוּ זֹרֵעַ לְבְנֵי־לוֹט סֵלָה:

- 10 עֲשֵׂה־לָהֶם כַּמְדִּין כַּסִּירָא כִּי־בִין בְּגַחַל קִישׁוֹן:
 11 נִשְׁמְדוּ בְעֵינ־דָּאָר הָיָה דִמְן לְאֲדָמָה:
 12 שִׁיתְמוּ נְדִיבֵמוּ כְעָרַב וְכֹזָאב וְכֹזָבָה וְכַצְלַמְנָע קְל־נְסִיכֵמוּ:
 13 אֲשֶׁר אָמְרוּ גִירָשָׁה לָנוּ אֵת נְאוֹת אֱלֹהִים:
 14 אֱלֹהֵי שִׁיתְמוּ כְגִלְגַל כְּקֵשׁ לִפְנֵי־רוּחַ:
 15 כַּאֲשׁ תִּבְצֵר־יָעַר וְכִלְהַקָּה תִּלְהַט הָרִים:
 16 כֵּן תִּרְדַּפֶּם בְּסַעֲרָךְ וּבְסוּפָתְךָ תִּבְהַלֵּם:
 17 מִלֵּא פְנֵיהֶם קָלוֹן וַיִּבְקֶשׁוּ שִׁמְךָ יְיָ:
 18 יִבְשׁוּ וַיִּקְהָלוּ עַד־יָעַד וַיַּחֲפְרוּ וַיֹּאבְדוּ: 19 וַיִּדְעוּ
 19b כִּי־אָתָּה שִׁמְךָ יְיָ לְכַדְקַעֲלִיוֹן עַל־כָּל־הָאָרֶץ:

1. INLEIDING

Die teks van Psalm 83 as die laaste van die sogenaamde Asafpsalms (50; 73-83) en die Elohistiese versameling (42-83), is in meer as een opsig aktueel. Dit spreek nie alleen die God-mens verhouding in 'n lewens- en eksistensie-bedreigde situasie aan nie, maar dit sê ook iets vir die vriend-vyand verhouding oor alle grense heen. Daarom bruus die vitaliteit van hierdie psalm besonder sterk vir die *God-ons-vyand verhoudings* in 'n krisissituasie

Dit word uit talle verbande wat die eksegete met ander teksgedeeltes trek, duidelik dat Psalm 83 nie geïsoleerd in die Ou Testament staan nie. Opvallende trekke kan veral vanuit die profetiese literatuur nagespeur word.¹

Die algemene tema van Psalm 83 is duidelik. In 'n tyd van ernstige bedreiging rig die psalmis hom tot God — wat die situasie oënskynlik sonder reaksie toekyk — en ruk die gedagtes in die verlede terug om te sien hoe God sy volk tot verlossing en oorwinning oor hul voormalige vyande gevoer het. In die lig hiervan bid die bedreigde(s) dan dat God die huidige vyand net soos die vyand van die verlede moet behandel.

Die goed oorgelewerde teks van Psalm 83 is kunstig saamgestel en dien as speelvlak vir die drie hoofaktante, naamlik *God* (2, 13, 14, 17, 19),² sy volk *Israel* (4, 5) en die *vyand* (3vv).

2. STRUKTUURINDELING

Dit is formeel duidelik dat Psalm 83 die kunswerk van 'n poëtiese vakman is. Die teologiese probleem, waar God die nood van sy volk rustig betrag terwyl hulle om sy hulp skreeu, is kunstig verweef in 'n struktuur met sy eie poëtiese kenmerke.

Met uitsondering van die opskrif (1), val die psalm in twee groot strofes uiteen, naamlik A (2-9) en B (10-19). In strofe A staan vers 2 as 'n noodroep duidelik van sy motivering (3-9) afgegrens, sodat die breë struktuur soos volg daar uitsien:

A ¹ (2)	— Noodroep.
A ² (3 - 9)	— Klag oor die vyandsbedreiging.
(3 - 5)	— Eerste motivering vir optrede.
(6 - 9)	— Tweede motivering vir optrede.
B (10 - 19)	— Gebedsversoeke.
(10 - 13)	— 'Tree op soos in die verlede!'
(14 - 19)	— 'Tree die huidige vyand tegemoet!'

Hierdie drieliding word deur die meeste eksegete (Schmidt 1934:157; Ridderbos 1958:330; Deissler 1964:321; Gunkel, 1968⁵:364; Anderson 1972:596; Kraus 1978: 741 en Stuhlmüller 1983:43) nagevolg, alhoewel ander moontlike indelings ook voorgestel word³.

3. ENKELE 'TRADITIONSGESCHICHTLICHE' PERSPEKTIEWE

Psalm 83 bevat verskillende *traditionsgeschichtliche* verwerkings. Die voorkoms van *profetiese taal* is opvallend. Dit bring die verhouding tussen die profetiese boeke en die psalms se spraakgebruik opnuut na vore. Veral die styl van die boek Jesaja is opvallend, maar ander profetiese motiewe is ook aanwesig. Daarbenewens gebruik die psalmdigter die *Rigters-* en *Kanaänitiese tradisies*, terwyl die vraag na die psalm se *apokaliptiese verbindings* eweneens aan die orde kom.

Van die begin af betoon die psalmdigter sy kennis van die *profetiese literatuur* (Van der Ploeg 1974:63)⁴. Die enigste parallelle woordgebruik vir Jesaja 62 word in vers 2 gevind, waar die oproep tot God uitgaan om nie te rus, te swyg of stil te bly nie⁵. Hier staan God se 'nie-swyg' en 'nie-stilwees' in direkte verband met die volk se ervaring van heil en geregtigheid. Dit is juis hierdie ervaring wat die psalmis in sy lewensbedreigde situasie ervaar.

God se 'rus', sy 'swyg' en sy 'stilwees' dui in vers 2 op die vertraging, die uitbly of afwesigheid van sy reddende optrede (Ps 35:22; 39:13; 109:1). Die bede funksioneer daarom as 'n versoek om die inwerkingstelling van God se heil deur sy toetredende rigtersoptrede. Hierdie motief bepaal die gang van die psalm se interpretasie.

Hoe vrylik die psalmdigter met die uitbouing van die tradisies omgaan, word uit sy gebruik van die *Rigterstradisie* duidelik. In verse 10-13 is daar twee episodes ter sprake, naamlik die gebeure waar Sisera en Jabin deur Barak verslaan is (10a β en 11)⁶ asook die veldslag waartydens Gideon die Midianiete, Oreb en Seëb asook Seba en Salmunna, oorwin en gedood het (10a α , 12 en 13)⁷. Die digter skilder die gebeure egter op sy eie manier.

- In vers 11 dui hy die slagveld by *Endor*⁸ aan, wat nie in die Rigterstradisie voorkom nie. Aan laasgenoemde is Kison (Rig 4:7, 13; 5:21), Harod (Rig 7:1) en Sukkot (Rig 8:5, 6, 8, 14-16) bekend;
- Oreb en Seëb omskryf hy as גְּדִיכִים, terwyl Rigters 7:25 en 8:3 hulle as שָׂרִים ('vorste') aangee;
- Seba en Salmunna beskryf hy as גְּסִיכִים, terwyl Rigters 8:5, 12 hulle as מְלָכִים ('konings') tipeer.

Algaande word dit duidelik dat die psalm *digterlik vrysaamgestel* is, omdat die psalmdigter die tradisies nie presies en 'feitelik' weergee nie. Historiese korrektheid speel by hom 'n ondergeskikte rol en hy omvorm die tradisies ter wille van sy eie poëtiese konstruksie⁹. In vers 12 span hy alle middele in om *onomatopée* en *chiasme*-vorming te bewerkstellig. Dit dra alles tot die funksie by om die dramatiese effek van die krisisgebeure te skilder.

Die Rigterstradisie funksioneer hoofsaaklik om Jahwe se reddingsmag ten opsigte van sy vyand te beklemtoon. Dit wek voorts die Godsvolk se vertroue in Hom. Ander motiewe uit hierdie tradisie is in vers 3 en 13 te vinde.

Die *'ophef van die hoof'* (3) is 'n houding wat trotsheid, arrogansie en selfbewustheid uitdruk¹⁰. Aan hierdie tipiese houding van die Midianiete word 'n einde gemaak tydens hulle nederlaag teen Gideon (Rig 28:8). Die beeld funksioneer in vers 3 om die vyand se *eiewaan* en *selfversekerdheid* uit te druk.

Vers 13 bevat in גֹּאֲזוֹת waarskynlik 'n suggestie van die *herder/kudde-motief*, wat eweneens in Rigters 6:1-6 'n terugspeling vind. As *metonimie* vir 'land' (Baethgen 1904:260; Buttenwieser 1938:475; Anderson 1962:600)¹¹, sinspeel גֹּאֲזוֹת moontlik op die land, vee en weiding van die Godsvolk wat die Midianiete wou uitroei en verwoes (Rig 6:4vv). Met hierdie beeld word die Godseiendom uitgedruk wat die vyand in besit wou neem (13). Die motief om God se solidariteit met sy volk uit te druk, funksioneer hier, maar terselfdertyd dui dit ook daarop dat die vyand se stryd eintlik teen Jahwe gerig is¹².

Dit bly 'n ope vraag of Josua 11:1-15 'n invloed op die tradisievorming van Psalm 83 het vanweë Jabin se vermelding en ook vanweë 'n aantal ander ooreenkomste¹³. Jabin se verbintenis met Sisera en die plekaanduiding Kison, maak die invloed van die Josua-verhaal op verse 10-13 uiters gering. Uit die oorblywende ooreenkomste met verse 5-9 moet dit nie uitgesluit word nie dat die digter die teks van Josua 11 wel voor oë gehad het by sy komposisie van die psalm, maar dat hy indrukke op sy eie manier omvorm en weergee. Om direkte bewyse vir die psalm se gebruik van Josua 11 aan te voer, is egter moeilik.

Dit word 'n spekulatiewe saak om die uitsprake van verse 5 en 13 *traditions-geschiedlich* aan bepaalde volke of vyande van Israel te verbind. Tog is die assosiasies met profetiese literatuur opvallend en die vervlegting daarvan in die psalm karaktertekenend van die psalmis se digterlike vryheid.

In 5aα weerklink die woorde van Moab uit Jeremia 48:2 ('Laat ons hom uitroei dat hy geen nasie meer is nie')¹⁴, terwyl in 5aβ die oordeelswoorde teen die profeet Jeremia (11:19 — 'laat ons hom uitroei uit die land van die lewendes, sodat aan sy naam nie meer gedink word nie'), die woorde van Jesaja (48:19; 55:13) of Job se uitsprake oor die goddeloses (24:20 — 'aan hom word nie meer gedink nie') weerklink. Ten spyte van hierdie assosiasies, stam die gedagte in vers 5aβ waarskynlik uit die pen van die Deuteronomis (Jos 7:9).

Afgesien van die betrokke verse se moontlike verbintenisse met Midian, moet dit nie uitgesluit word nie dat vers 13 assosiasies met Edom, wat die Godsvolk verwoes (Eseg 35:11, 12, 15; 36:3) en in besit wou neem (Eseg 35:2, 5) vertoon. Dat daar ook ander *traditionsgeschiedliche* verbintenisse uit Esegïel 35¹⁵ met die teks bestaan, maak die assosiasie met Edom meer as net 'n waarskynlikheid.

Die vraag is nou: in watter mate dra die interpretasie van verse 5 en 13 tot die tradisievorming en logika van die *Völkerhäufung* in 6-9 by?

Wanneer die historiese *Sitz im Leben* ontleed word, is dit duidelik dat die psalm teen die agtergrond van geen enkele historiese gebeurtenis verstaan kan word waar alle vermelde volkere (7-9) Israel gelyktydig aanval of verwoes nie. Dit is omstrede om selfs 'n sogenaamde hoofmag te bepaal. 'n Historiese interpretasie van verse 5 en 13, met inagneming van die bovermelde tradisies, sou bloot aan die deelname van Moab en Edom prominensie verleen. Dan word al die ander volke uitgesluit. In die lig van die historiese teenstrydighede en die feit dat geen historiese parallel vir Psalm 83 bestaan nie, moet daar dus na 'n ander hermeneutiese sleutel vir die *Völkerhäufung* gesoek word.

Die sleutel vir die verstaan daarvan lê moontlik in 'n poëtiese interpretasie ingebed. Dit sluit twee moontlikhede in wat mekaar nie uitsluit of weerspreek nie, maar eerder komplementeer. Dit behels die volgende:

- Die volkere word opgenoem om die *totaliteit of volledigheid van die gevaar* wat Israel bedreig, weer te gee. Sodoende funksioneer die volkerelys as 'n hiperboliese stylfiguur (Schelling 1985:140). Dit word deur die aanwending van *tien* name of items by Ou-Testamentiese lyste en geslagsregisters bevestig¹⁶.
- As *simbole* vir bepaalde gevare uit verskillende tye van Israel se geskiedenis (Rogerson & McKay 1977:167; Stuhlmüller 1983:43)¹⁷, wil die psalmdigter met die opnoem van elke volk die tipologie van verskillende krisiservaringe weergee.

Psalm 83 bied hom dus aan as voorbeeld van 'n historiese situasie wat poëties geïdealiseer word (Kirkpatrick 1921:500; Leupold 1959:599; Deissler 1964:324; Dahood 1968:273; Kraus 1978:742). Dit beteken dat die volke en verbande digterlik vry saamgestel is. Die psalmdigter wat sowel die geskiedenis van Israel as sy verskillende profetiese tradisies ken, omvorm dit op so 'n wyse dat hy aan sy eie poëtiese skepping 'n selfstandige interpretasie toeken.

Die opeenvolgende groepering van die vyand, naamlik Edom en die Ismaeliete, Moab en die Hagariërs, Gebal¹⁸ en Ammon en Amelek, Filistea, Tirus en Assur vertoon geen opvallende gestruktureerde patroon nie. Daar kan dus aanvaar word dat die digter by die groepering van die subjekte in die '*herit*' - sluiting hierdie gevaar-assosiasies willekeurig opnoem.

Die taal van die profetiese literatuur kom weer eens in verse 14-16 aan die orde wanneer God se verlangde ingrype en tussenkoms metafories deur middel van natuurbeelde geskilder word. Hierdie teofaniebeelde¹⁹ wil 'n Godsontmoeting tussen Jahwe en die vyand uitdruk ten einde 'n krisioplossing by die Godsvolk asook 'n insigs- en gedragsverandering by die vyand te bewerkstellig.

Met die beelde van die 'tolbos' (גלגל - Jes 17:13; Ps 77:19) en die 'kaf' (קפ - Job 13:25; Jes 40:24; 41:2; 47:14; Jer 13:24) in vers 14, wil die digter die *snelle verganklikheid* (Briggs & Briggs 1907:222; König 1927:358; Oesterley 1939:378; Kraus 1978:744) van die vyand uitdruk wanneer hulle met God se wind (רוח in aanraking kom. גלגל skep voorts die verwagting van troos by die Godsvolk deurdat dit die vyand se *skadelose skrikwekkendheid* na vore bring, aangesien hulle aan 'n swak basis (dit wil sê hulle eie planne en 'n koalisie sonder Jahwe Elohim) veranker is²⁰. Verse 15 en 16 is profetiese oordeels- of gerigstaal. 'Vuur' en 'storm(wind)' is vol-

gens Ou-Testamentiese denke vernietigende en destruktiewe magte waarin die wrekende God verskyn of sy toorn gekonkretiseer word²¹. Die vuur-metafoor is aggressiewe vlamme wat die uitwissing van sy objek (הרִים) ten doel het.

In die lig van verse 10-13 se gebedsversoeke, met inbegrip van die vergelyking *soos*, die werkwoord שָׁמַד (11)²² en die bede dat God die vyand moet אָבַד (18)²³, is dit duidelik dat die volk God vra om sy toorn in werking te stel. Dit beteken vir die vyand net een ding, naamlik die dood. Hierdie dood beteken egter nie die totale uitwissing van die vyand nie, aangesien dit onverstaanbaar sou wees dat iemand wat dood is, Jahwe se Naam nog kan soek of erken (17aβ en 19). Gevolglik klink die bedes om 'straf' en Godserkenning in 17-19 so teenstrydig.

In verse 14-16 skilder die metaforiese natuurelemente die verskyningsmag van God waardeur Hy met sy tussenkoms

- sy volk se krisis oplos;
- en die vyand in so 'n mate אָבַד, dat hulle nog sy Naam kan soek (17aβ) en Hom as 'Eljon' oor die hele aarde kan erken.

Gevolglik funksioneer hierdie gebedsversoeke in die lig van vers 2 as bedes om die *herstel van God se geregtigheid* en die *instandhouding van sy heil*²⁴. Tesame daarmee druk dit die Godsvolk se hulpeloosheid en hulle absolute vertroue in Jahwe uit.

Met die oog op die verklaring van die teks as 'n geheel, is dit belangrik om aan te toon hoedat die bedes van verse 10-13, 14-16 en 18aβ in verhouding tot die versoeke om Godserkenning in 17aβ en 19, staan. Duhm (1899:213) is reg wanneer hy meen dat die vernietigingsgebede (veral 18aβ) die samehang van die psalm weerspreek. Hierdie weersprekings vind verder weerklank in die standpunte van eksegete wat die beklemtoning of op die totale vernietiging of op die bekering van die vyand plaas²⁵.

Die spanning in hierdie verhouding is egter nie bevredigend te verklaar nie. Daar moet rekening gehou word dat die teks as geheel vanuit 'n terugblikkende gesigspunt uitgelê word. Ook die interpretasie van die gebede is nie eenduidig nie en vra begrip vir die antieke Israelitiese psalmodie en kultusverstaan wat vir die moderne eksegeet grotendeels vervaag het.

Dit is duidelik dat die volk nie om die bekering van die vyand bid nie. As bewaker van die geregtigheid word God as Regter afgebid. Derhalwe is die strafwense en bedes om Godserkenning tegelykertyd die uitdrukking van eie onmag en 'n erkenning dat Jahwe alleen in staat is om die lewensbedreiging van die Godsvolk die hoof te bied. Uit die oordeel wat Hy oor die vyand sou laat kom en die אָבַד wat hulle sou ervaar, sal die vyand se soeke en erkenning van Jahwe voortvloei²⁶.

Dit beteken dat die gebed wel die dood van enkelinge of 'n deel van die vyand in gedagte het in soverre die volkskarakter nog behoue bly. Sodoende sou hulle as volk(e) kan voortbestaan om die grootheid van Jahwe te sien, te erken en te bely. Dit word deur die teks van Esegïel 35, wat die psalmdigter waarskynlik voor oë gehad het (Eseg 35:4, 9, 11, 15) en 'n terugblik op die betekenis van die begrip אכר bevestig.

In die kultus is die begrip בוש (18) en sy parallele uitdrukkings aan die gerigsaankondigings van die profetiese literatuur ontleen (Stolz 1984:272). Om 'tot skande te word', veronderstel 'daß man auf die falsche Karte gesetzt hat' (Keel 1969:163)²⁸, dit wil sê dat iemand óf op eie mag en planne vertrou óf God se wil teenstaan. Die werklikheid van die skande tree by Jahwe se tussenkoms in sy gerig na vore. Dit dui op 'n uitsiglose weg. In vers 18 funksioneer hierdie bede om Israel se *vertroue* in Jahwe uit te druk.

Die funksionering van 'n *Kanaänitiese tradisie* in vers 19 is opvallend. Dat Jahwe as *Eljon* aangedui word, ontspring waarskynlik uit dieselfde tradisie as dié van Genesis 14:18vv en kom veral in die psalms tot uitdrukking (Ps 7:18; 9:3; 21:8; 46:5; 47:3; 50:14; 73:11; 77:11; 75:35, 56; 82:6; 87:5; 91:1; 92:2; 97:9; 107:11; Num 24:16; Deut 32:8; Jes 14:14; Klaagl 3:35,39). Die direkte ooreenstemming tussen עליון על כל הארץ met Psalms 47:3 en 97:9 dui op Psalm 83 se besondere verbintenis met die Sions-tema, waar die volkere-tema en God se lof prominent figureer. Hierdie tradisie funksioneer gevolglik as 'n oproep tot lof om die *grootheid van Jahwe* aan te dui en sy *heilsdrag* oor die vyand te beklemtoon.

Eksegete se optimisme oor die psalm se *apokaliptiese verbintnisse*²⁹ moet versigtig beoordeel word, aangesien die totstandkoming van die psalm waarskynlik deur 'n historiese situasie gestimuleer is en nie bloot vanuit apokaliptiese en/of eskatologiese beskrywings tot wasdom gekom het nie. Voorts is dit moontlik dat die apokaliptiese tekste, wat relatief laat dateer word, eerder die psalm in hulle tradisievorming gebruik het. Daarby ontbreek die pessimistiese gedagtegang van die apokaliptiek in hierdie teks, sodat dit daarom te betwyfel is of Psalm 83 werklik vanuit apokaliptiese kategorië verstaan kan word.

4. SLOTWOORD

Uit die bogenoemde analise word dit dus duidelik dat 'n hele aantal Ou-Testamentiese tradisies en motiewe daartoe bydra om gestalte aan die selfstandige betekenis van Psalm 83 te gee.

Endnotas

¹ Leupold (1959:597) bespeur 'n noue verwantskap met Psalms 46; 47; 48; 76. Ogdén (1983:102) beweer dat die profetiese orakel in Joël 4:9-18 die profeet se reaksie op die gebed van

83:14-19 sou wees, terwyl Kirkpatrick (1921:500) dit nie uitsluit nie dat 'a poet ... might expand hat prophecy (Micah 4:11-13) into the prayer of this Psalm'.

² God word met 'n variërende naamsaanduiding voorgeste! as *Elohim* (2, 13); *El* (2); *Elohai* (14); *Jahwe* (17, 19) en *Eljon* (19). Die eerste persoon enkelvoud in 'my God' (14) dui, soos in Ps 74:12, op die 'corporate dimension', waar die volk in die enkelvoud aan die woord is (Gerstenberger 1982:70).

³ Hulle kan soos volg ingedeel word:

3.1 2-9; 10-19 (Kirkpatrick 1921:50; König 1927:359 en Leupold 1959:597).

3.2 2-5; 6-9; 10-16; 17-19 (Böhl 1968:149).

3.3 2-5; 6-9; 10-13; 14-19 (Briggs & Briggs 1907:219vv).

3.4 2; 3-9; 10-18; 19 (Van der Ploeg 1974:63).

3.5 2-5; 6-9; 10-13; 14-19 (Scroggie 1978:199).

3.6 4x4 reël strofes 2-5; 6-9; 10-13; 14-17; (18-19 as gevolgtrekking. Kissane 1966:380 en Van der Lugt 1980:344). Laasgenoemde gee nog 'n aantal indelingsmoontlikhede.

⁴ Schelling (1985:141) meen dat die beelde in verse 14-18 uit die (latere) profetiese tekste opvallend is.

⁵ Vgl Jes 62:1, 6, 7. In vers 1 figureer לא saam met חרש en שקט; in vers 6 verskyn לכם אל דמי and in vers 7 kom אל תתנו דמי לו voor.

⁶ Vgl Rig 4-5. Sisera is dood gemaak (Rig 4:22) en Jabin onderwerp (Rig 4:23). So het hierdie vyande van Jahwe omgekom (אבד) — Rig 5:31.

⁷ Vgl Rig 6-8. Sowel Oreb en Seëb (Rig 7:25) as Seba en Salmunna (Rig 8:21) is dood gemaak. Die enigste ander plekke in die Ou Testament waar hierdie tradisie voorkom, is in Jes 9:3 en 10:26.

⁸ Endor word, behalwe in die Saulgeskiedenis (1 Sam 28:7), net in Jos 17:11 genoem waar Manasse se erfdeel uiteengesit word. Dit verteenwoordig dus geen tipologiese krisisgebeurtenis wat aan ons bekend is nie en dui op die psalmis se digterlike vryheid.

⁹ Vgl אל דמי (2); אהלי (7); die מִצְרַיִם-vorme (12 en 14). Ook נדיבים is 'n geliefde poëtiese uitdrukking (Ps 47:10; 107:40; 113:8; 119:8; 146:3).

¹⁰ Vgl die Ugaritiese teks UT 126:111:12 (Dahood 1968:274).

¹¹ Vgl verder Jer 23:3; 49:19, 20; 50:19, 44; Klaagl 2:2; Eseg 34:14; Am 1:2 en Ps 23:3. Dan is die land Kanaän die weiding waarop die herder Jahwe sy volk wil lei. Ons reken gevolglik met 'n die-deur-digter-saamgestelde-gedagte of uitspraak van die Midianiete. 'n Ander moontlikheid wat later aangedui sal word, is dat die vers dalk 'n suggestie na Edom is (Eseg 35:5).

¹² Schelling (1985:117) bied 3 redes aan waarom hy dink dat die herder/kudde-motief aanwesig is: 1) Jahwe het sy volk hierheen gelei om as kudde te leef (Eks 15:13); 2) In Jer 23:3; 50:19; Klaagl 2:2; Eseg 34:14; Jer 49:19, 20 en 50:44 staan נַח in verband met die herder/kudde-motief; 3) dit pas by die beeld van Rigters 6:1-6.

13

1. Die vyande kom uit alle rigtings (1-4): noord, oos, suid, wes;

2. Hoofmag: Jabin van Hasor (10);

3. 'n Koalisie word gesluit (5) חֲדָוּ; Die vyand se doel: 'om met Israel oorlog te voer' (5).

4. Die vyand se doel: 'om met Israel oorlog te voer' (5).

5. Die oorwinning gaan aan die Godsvolk (18).

1. Die 10 volke verteenwoordig die gevaar uit alle rigtings (7-9);

2. Die bepaling van 'n hoofmag is onseker. Is dit Moab en Ammon of Assur of Edom? Kan daar van 'n hoofmag gepraat word?

3. Soortgelyke koalisie bestaan (6) חֲדָוּ*.

4. Die doel is: 'om die naam van Israel totaal uit te wis' (5)

5. Die tradisievorming suggereer die oorwinning vir Jahwe en sy volk (10-13).

¹⁴ Dit is egter moeilik om te bepaal of die uitspraak teen die Godsvolk of teen die inwoners van Hesbon gerig is.

¹⁵ Edom wou die land(e) *in besit neem* (35:10) en druk hulle intensies in direkte woorde uit (35:12). Hulle optrede was uit *haat* (35:11); dit was *teen God* gerig (35:10, 11) en met hoogmoed (35:13); die gebruik van die *vergelyking* 'soos ... so' met die partikel כ (35:11, 15); uit God se *oordeel*, volg die erkenning van sy Naam (35:4,9,11,12,15); in sy ontmoeting met die vyand is God se *toorn* te bespeur (35:11; 36:6); die uiteinde van die gebeure is aan die *hele aarde* bekend (35:14 — 'n universalistiese gedagte).

- 16 Die gebruik van 'tien' name word in die Ou Testament veral by geslagsregisters of lyste aangewend om *volledigheid of totaliteit* tot uitdrukking te bring (Gen 5:3vv; Rut 4:18vv).
- 17 Alhoewel Rogerson 'n simboliese verklaring weergee, is sy standpunt, naamlik dat die volke alles verteenwoordig wat teen God se wil en koninkryk is, na my oordeel te dogmatisies geformuleer.
- 18 Saam met die meeste eksegete identifiseer ek Gebal nie met die bekende Feniciëse stad Byblos (Jos 13:5; 1 Kon 5:32; Eseg 27:9) nie, maar met 'n dorp noord van die Edomitiese Seirgebergte in die omgewing van Petra.
- 19 Jeremias (1977:71) toon duidelik aan dat hier nie van 'n teofanie self sprake is nie, maar dat hierdie beelde ontwikkel het uit of beïnvloed is deur so 'n teofanieskildering.
- 20 Danin (1979:20) gee 'n uiteensetting van גלגל asook van sy poëtiese toepassing. Die rollende plant wat in die winter/lente uitdroog, kom skrikwekkend lelik voor. Dit is swak, breek maklik van sy basis af en maak 'n angswekkende geruis wanneer die wind daaroor waai.
- 21 As uitdrukking van God se *toorn* vgl by אש (Ps 21:10; 79:5; Jes 9:17-18; 30:27; 66:15; Jer 15:14; 17:27; 21:12,14; Am 1:14), להבה (Jes 10:17; 47:14; 66:15; Ps 106:18), בער (Jer 7:20; 44:6; Ps 79:5), סערה (Jes 40:24; Jer 23:19; Eseg 3:13), סופה (Jes 17:13; 66:15; Jer 4:13; Am 1:14; Nah 1:3; Job 21:18. Tog bestaan daar Ou-Testamentiese tekste waar God se verskyning in die vorm van אש, להב, סערה en סופה ontferming insluit of met 'n insigsverandering van sy ontmoetingsgenoot gepaard gaan (Jes 29:6; Job 38:1ev.; 40:6ev.; 2 Kon 2:1, 11).
- 22 Die swaartepunt van hierdie woord se gebruik is in die Deuteronomistiese geskiedswerk geleë, rondom Jahwe se stryd teen die volke en tydens sy volk se uittoeg en die land se besitname (Vetter 1984:963; Schelling 1985:83).
- 23 אבן is 'n sterk begrip om 'ondergang' of 'vernietiging' uit te druk, maar dui nie op 'n ewige verderf' nie (Jenni 1984:20). Normalweg sluit dit die dood in (Rig 5:31; 2 Kon 24:2 e a), maar dit is 'n dood en oorweldiging wat die lewe nie uitsluit nie. Binne konteks dui hierdie 'lewe' op die volkskarakter wat nie uitgeroei word of ten gronde gaan nie. Bevestiging daarvoor is te vinde in Deut 4:26; 8:19; 11:17 (toorn); 30:18; Jos 23:13, 16 (toorn); Jes 27:13; Jer 27:10, 15 en Ob 12. Die Godsvolk ondergaan אבן as hulle in ballingskap gaan. Daar kan dus met die dood van volksgenote gereken word, maar die volkskarakter word nie uitgewis nie.

24 Volgens Mowinckel (1962:202) het die antieke kultiese vloekformules ten doel om die vyand se vloeke af te weer en die wortel van die kwaad uit te roei. Daarmee word geregtigheid of die wetsisteam in die samelewing lewendig en in stand gehou. Ströle (1980:43) bevestig dit.

25 Leupold (1959:602); Kidner (1975:302); Kraus (1978:744) en Van der Lugt (1980:344) meen dit handel oor die totale vernietiging en ondergang van die vyand. Baethgen (1904:260); Kirkpatrick (1921:504) en Böhl (1968:150) beklemtoon in verse 17-19 die vyand se beskaming en bekering wat hul tot erkenning van Jahwe sal voer. Ander eksegete oordeel oor hierdie spanning in 17 - 19 soos volg: König (1927:357) sê dit is 'n gebed om redding van die vyand; Schmidt (1934:157): 'nicht die Bekehrung der Völker ... sondern zu friedlicher Gesinnung steht hier in Rede'; Ridderbos (1958:336) ondersteun nie bekering of die behoud van die vyand nie, maar die verheerliking van Jahwe se Naam staan volgens hom sentraal; Van der Ploeg (1974:66) meen dit handel oor 'geen al te grote bekering of devotie tot Jahwe' nie.

26 Kan dit wees dat die krag van die kultuswoord — soos die profetiese gerigswoorde — so 'n groot uitwerking het dat die vyand voor hul uitwissing tot soeke en erkenning van Jahwe kom? Dit is egter belangrik om in gedagte te hou dat ons eksegete vanuit 'n terugblikkende gesigshoek bedryf en dat ons nie die kragtige aard van God se *toorn* en *oordeel* versagkend mag verklaar nie.

27 Daardeur is 'n *kontras* in die vyand se oogmerk (5) aan die een kant en die Godsvolk se 'verwensingsgebede' aan die ander kant te bespeur. Met die vyand se wens om Israel se naam — waaraan Jahwe sy Naam gekoppel het — uit te wis, wil hulle ook Jahwe se Naam uitwis.

28 Dit is mense wat Jahwe se wil teenstaan (Jer 20:11; 22:22; Jes 41:11; 66:5) ter wille van hulle eie planne (Hos 10:6); eie krag (Miga 7:16); politieke koaliesies (Jes 20:5; Jer 2:36); heilige bome (Jes 1:29) of selfgemaakte gode (Jes 42:17; 44:9, 11; 45:16; Ps 97:7).

29 Kirkpatrick (1921:498) meen dat die psalmis die apokaliptiese visie van Miga 4:11-13 as uitgangspunt neem. Van der Ploeg (1974:62) verwys na Eseg 38-39 en Sag 14:2 ev, terwyl Scroggie (1978:202) veral verbande uit Daniël (die getal 'tien'; die ophef van die hoof; die vyande se uiteinde — vgl bv Dan 7:7-8; 11:45) en Openbaring (13:1; 16:14; 17:3,12,14) aantoon.

Literatuurverwysings

- Anderson, A A 1972. *The Book of Psalms*, Volume I London: Oliphants. (NCB)
Baethgen, F 1904. *Die Psalmen*. Göttingen: Vandenhoeck (Handkommentar zum alten Testament).

- Böhl, F M Th 1968. *De Psalmen I en II*. (Tekst & Uitleg.) Groningen: Wolters.
- Briggs, C A & E G 1907. *A critical and exegetical commentary on the Book of Psalms*. Volume II. Edinburgh: T & T Clark.
- Buttenwieser, M 1938. *The Psalms*. Chicago: University of Chicago Press.
- Dahood, M 1968. *Psalms II*. New York: Doubleday. (Anchor Bible.)
- Danin, A 1979. Plants as Biblical Metaphors. *BA Rev* 5, 20- 21.
- Deissler, A 1964. *Die Psalmen*. Düsseldorf: Patmos Verlag.
- Duhm, B 1899. *Die Psalmen* Tübingen: Mohr (Kürzer Handkommentar zum alten Testament /XIV).
- Gerstenberger, E S (Hrsg) 1972. *Psalmen in der Sprache unserer Zeit: Der Psalter und die Klagelieder eingeleitet, übersetzt und erklärt*. Neukirchen: Neukirchener Verlag.
- Gunkel, H 1968. *Die Psalmen*.⁵.Aufl. (GHAT II/2). Göttingen: Vandenhoeck.
- Jenni, E 1984. אָבֹד — zugrunde gehen, in Jenni, E & Westermann, C (Hrsg). *THAT I*, 269-272.
- Jeremias, J 1977. *Theophanie: Die Geschichte einer alttestamentlichen Gattung*. Neukirchen: Neukirchener Verlag. (WMANT 10.2).
- Keel, O 1969. *Feinde und Gottesleugner*. Stuttgart: Katholisches Bibelwerk. (SBM 7)
- Kidner, D 1975. *Psalms 73 - 150: A commentary on books III - V of the Psalms*. (Tyndale Old Testament Commentaries). London: Intervarsity Press.
- Kirkpatrick, A F 1921. *The Book of Psalms*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kissane, E J 1966. *The Book of Psalms*. Dublin: Browne & Nolan.
- König, E 1927. *Die Psalmen*. Gütersloh: Bertelmanns Verlag.
- Kraus, H J 1978. *Psalmen*. (60 — 150). Neukirchen: Neukirchener Verlag. [BKAT XV/II]
- Leupold, H C 1959. *The Psalms*. London: Evangelical Press.
- Mowinckel, S 1962. *The Psalms in Israel's worship*, 2 Volumes. New York: Nashville.
- Oesterley, W O E 1939. *The Psalms - Translated with textcritical and exegetical notes*. Volume II (66 - 150). New York: MacMillian Company.
- Ridderbos, J 1958. *De Psalmen*. Kampen: Kok. (Commentaar op het Oude Testament).
- Schelling, P 1985. *De Asafpsalmen*. Kampen: Kok. (Dissertationes Neerlandicae.)
- Schmidt, H 1934. *Die Psalmen*. Tübingen: Mohr. (Handkommentar zum alten Testament 15).

- Scroggie, W S 1978. *The Psalms (I - CL)*. London: Pickering & Inglis.
- Stolz, F 1984. בּוֹשׁ - bos: zuschanden werden, in Jenni, E & Westermann, C (Hrsg), *THAT I*, 296 - 272.
- Ströle, B 1980. Psalmen - Lieder der Verfolgten. *BK* 35, 42 - 47.
- Stuhlmüller, C 1983. *The Psalms*, Volume I. Wilmington, DE: Glazier. (Old Testament Message, 21 - 22).
- Van der Lugt, P 1980. *Strofische structuren in de Bybels: Hebreeuwse Poezie*. Kampen: Kok.
- Van der Ploeg, J P M 1974. *Psalmen*, Deel II. Roermond: Romen & Zonen. (De Boeken van het Oude Testament).
- Vetter, D 1984. smd — hi. vertilgen, in: Jenni, E & Westermann, C (Hrsg), *THAT II*, 963-965.